
Kyrkomötet

Tillsyns- och uppdragsutskottets betänkande 2021:2

Biskopsvisitationen

Sammanfattning

I betänkandet behandlas motion 2021:16 med förslag att uppdra till kyrkostyrelsen att återkomma med förslag till ändringar i kyrkoordningen som innebär ett förtydligande av biskopsvisitationens uppgift.

Med hänvisning bland annat till att det ligger i biskopens ansvar att utforma visitationerna efter de aktuella förhållandena i församlingen eller pastoratet, föreslår utskottet att motionen avslås.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att

1. avslå motion 2021:16 punkt 1,
2. avslå motion 2021:16 punkt 2.

Motionens förslag

Motion 2021:16 av Lars Arvidsson m.fl., Biskopsvisitationen

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att återkomma med förslag till ändringar i kyrkoordningen som innebär ett förtydligande av biskopsvisitationens uppgift så att

1. det av visitationen ska framgå hur väl församlingen uppfyller målen i församlingsinstruktionen,
2. biskopen, efter visitationen, ska avge ett yttrande om vilka områden som församlingen bör utveckla eller förbättra för ökad måluppfyllelse.

Yttrande från läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2021:16 i Ln 2021:6y, *bilaga*.

Bakgrund

När lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan och kyrkoordningen tillkom bestämdes stiftets grundläggande uppgift till att främja och ha tillsyn över församlingslivet. Närmare bestämmelser om tillsynen finns i 57 kap. 1 § kyrkoordningen som inleds med att ange att stiftet ska ha tillsyn över verksamheten i stiftets församlingar och pastorat. Sådant som ingår i tillsynen räknas upp och de åtgärder som direkt gäller församlingarnas och pastoratens verksamhet är

- ◆ råd, stöd och hjälp, dels i frågor som rör kyrkans lära, böcker, sakrament, gudstjänst och övriga handlingar, i rättsliga frågor, och i förvaltningsfrågor samt beträffande hur uppdraget som huvudman för begravningsverksamheten fullgörs,
- ◆ utfärdande av församlingsinstruktion,
- ◆ biskopens visitationer,
- ◆ befogenhetsprövning, och
- ◆ beslutsprövning.

I kyrkoordningsskrivelsen till 1999 års kyrkomöte (CsSkr 1999:3) framhöll Svenska kyrkans centralstyrelse som viktigt att främjande och tillsyn inte är två helt skilda uppgifter med en ”positiv” och en ”negativ” innebörd, utan i begreppet tillsyn ligger även att ge råd och stöd samtidigt som främjandet i vissa fall kan ses ur ett tillsynsperspektiv. Det underströks också att främjandeuppgifterna inte ska uppfattas som att stiftet passivt ska vänta på att dess tjänster ska efterfrågas av församlingarna utan stiftet ska också ta egna initiativ. Centralstyrelsen redovisade att några remissinstanser hade efterlyst närmare regler eller beskrivningar av vilka åtgärder som ska kunna vidtas i förlängningen av tillsynen, till exempel om den som står under tillsyn vägrar efterkomma tillsynsorganets påpekanden. Centralstyrelsen framhöll att när det gäller ”den mer kontrollerande funktionen som också är en del av tillsynen kommer de åtgärder som står till förfogande för tillsynsorganet att variera beroende på vilken nivå och vilka frågor det handlar om”. Det är domkapitlet som har ansvaret för de mer specifika tillsynsuppgifterna i den ovan redovisade uppräkningslistan. Vidare såg Centralstyrelsen det som självklart att ett självständigt trossamfund, i likhet med ideella föreningar av annat slag, i grunden bygger på att det finns ett samförstånd och en lojalitet från alla dem som deltar i verksamheten och en gemensam vilja att verka till det bästa för det som är trossamfundets uppgift.

En av biskopens uppgifter är enligt 8 kap. 1 § att svara för ledning och tillsyn. Biskopen är i detta ”insatt bland dem som genom kyrkans historia och i samtiden utövar *episkopé*, ledning och styrning” (biskopsbrevet *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*, 1990). Biskopen utövar sin tillsynsfunktion i stiftet på två sätt som delvis är olika. Biskopen har en självständig tillsynsfunktion som kan utövas genom råd och förmaningar på lämpligt sätt. Biskopen är också ordförande i både stiftsstyrelse och domkapitel och har som en del av domkapitlet en mer formell tillsynsfunktion, vilken inkluderar prövning av prästers och diakoners behörighet att utöva vigningstjänsten och bland annat även kan innebära att för stiftsstyrelsen påtala behov av ändringar i den lokala kyrkliga strukturen.

Enligt 8 kap. 2 § ska biskopen visitera stiftets församlingar och kan uppdra åt kontraktsprostarna eller i särskilda fall åt domprosten att visitera församlingarna i biskopens ställe. Visitationerna är ett viktigt sätt på vilket biskopen kan fullgöra sin tillsynsuppgift men visitationerna bör också i stor utsträckning tjäna som tillfällen för erfarenhetsutbyte och inspiration och alltså vara ett led i stiftets främjandeuppgift (biskopsbrevet *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*, 1990). Den närmare utformningen av biskopens visitationer har inte reglerats utan det är ytterst varje biskop som beslutar när och hur visitationer och annan form av tillsyn genomförs. Det är vanligt att biskopen i ett stift genomför regelbundna visitationer i församlingar och pastorat för att belysa centrala frågeställningar som finns i de flesta församlingar. Andra visitationer kan vara föranledda av en lokal problematik och vara inriktade på mer begränsade områden. Vid visitationerna ska protokoll föras som ska lämnas till domkapitlet samt till berörd församling och berört pastorat.

En församlingsinstruktion ska enligt 57 kap. 5 § innehålla de regler för församlingen och dess verksamhet som domkapitlet får besluta om samt ett pastoralt program

för församlingens grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Därmed beskrivs vad det pastorala programmet ska omfatta men det anges inte någon given struktur för utformningen av det eller om församlingen ska ange mål för sin verksamhet. När det finns flera kyrkor i en församling ska det i församlingsinstruktionen redovisas hur dessa i huvudsak används. I en gemensam församlingsinstruktion för församlingarna i ett pastorat ska det även redovisas hur ansvaret för församlingens grundläggande uppgift är fördelat mellan församlingarna och pastoratet samt hur de befattningar som präst som ska finnas inrättade i huvudsak disponeras.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2021:16.

Biskopsvisitationen är ett viktigt tillsynsinstrument för biskop och stift och det ligger i biskopens ansvar att utforma den efter situationen och det syfte som den aktuella visitationen har. Vid visitationer som görs i stiftets församlingar enligt en långtidsplan är församlingsinstruktionen vanligen en av de viktigaste utgångspunkterna, medan visitationer som görs med kortare varsel ofta har ett specifikt fokus där det till och med kan vara direkt olämpligt att utgå från församlingsinstruktionen. När det gäller återkoppling får berörd församling och berört pastorat alltid del av visitationsprotokollet. Frågan om ytterligare återkoppling från biskopen till församling och pastorat bör enligt utskottets mening inte regleras utan kunna anpassas till de aktuella förhållandena, på samma sätt som visitationen utformas efter situation och syfte.

Utskottet ansluter sig alltså till vad läronämnden anfört i sitt yttrande och anser att någon närmare reglering av tillsynen vid visitationer inte ska göras. Utskottet föreslår därför att motionen avslås.

Digitalt sammanträde den 6 oktober 2021

På tillsyns- och uppdragsutskottets vägnar

Maria Johansson-Berg, ordförande

Anna Tronêt, sekreterare

Beslutande: Maria Johansson-Berg, ordförande, Margareta Nisser-Larsson, Roine Olsson, Anna Forssell, Jenny Thor, Hans-Olof André, Emma Hedlundh, Mattias Rosenquist, Lisbeth Göranson, Anna-Lena Carlsson, Jonas Chongera, Helena Nordvall, Hanna Unger, Linda Sjö och Torbjörn Arvidsson.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Birgitta Eliasson, Sebastian Ekeroth Clausson, Linda Isberg, Sten Janson, Stig Eriksson, Hans Weichbrodt, Lars Arvidsson och Jan Björkman.

Biskoparna Johan Tyrberg och Susanne Rappmann har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2021:6y

Biskopsvisitation

Läronämndens yttrande över motion 2021:16

Läronämnden konstaterar att det åligger biskopen att inom ramen för tillsynsuppdraget utföra protokollförda visitationer. Som läronämnden tidigare påpekat i Ln 2008:7y skulle en särskild kontroll av hur en specifik tillsynsuppgift utförs innebära en förändring av det ansvar som i Svenska kyrkan åligger en biskop.

Uppsala den 27 augusti 2021

På läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Cristina Grenholm, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Thomas Petersson, biskop Andreas Holmberg, Marta Axner Ims, Teresa Callewaert, Göran Eidevall, Eva-Lotta Grantén, Håkan Möller, Jesper Svartvik och Mikael Winninge.

Margarethe Isberg har deltagit i nämndens överläggningar men var inte närvarande vid beslutstillfället.